

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Divi Thomae Aqvinatis Doctoris Angelici Opera Omnia

Summa diligentia ad exemplar Romanæ Impreßionis restituta
Complectens Primam Secundæ, & Secundam Secundæ Summæ
Theologiæ

Thomas <von Aquin, Heiliger>

Venetiis, 1593

3 Quot, & quæ sint huiusmodi virtutes.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72759](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72759)

¶ Super questionis sexagesime secunda articulum tertium.

l. & q. 25. a. 2.

c. 83. ar. 2. & clarior 2. 2. q. 23. ar. 7.

5. 2. pl. & q. 17. ar. 6. Pt 3 di. 3. q. 1. ar. 5. & di. 26. q. 2. ar. 3. q. 4. & uir. q. 4. ar. 5. ad 12. & ar. 12. ch. & ad io & 1. corp. 13. c. 2. fi. & lgc. 4. li.

ar. huius q.

IN ar. 3. eiusdem q. in responsione ad primum aduertit e, quod author reddit rationem indigentia habitus naturalis in intellectu ex indigentia specierum intelligibilium ad intelligendum, non quod putet habitum naturalem in intellectu. qui uocatur intellectus principiorum, esse idem quod species intelligibiles, ut patet ex supra dictis, sed quoniam intellectum egere speciebus intelligibilibus ad hoc ut intelligat, est intellectum non esse per se ipsum in actu, ita quod possit absque superaddita qualitate exire in actum intelligendi. Et ex hoc habetur quod per suam essentiam non potest uim habitus naturalis habere, & experimur in nobis aliquem naturalem habitum ad intelligendum habere, respectu scilicet principiorum tam in speculatiuis, quam in practiciis, optimè sequitur quod oportet in intellectu ponere aliquem habitum naturalem, quasi diceret, Respectu finis naturalis oportet ponere aut habitus naturales, aut potentias suppletentes uices habituum: sed in intellectu non potest poni quod potentia suppleat vicem habitus: quod ex hoc manifestum sit, quia .i. ex se est adeo in potentia, ut egeat aduentitia specie intelligibili, si debet intelligere. ergo oportet in eo apponere naturalem habitum. In uoluntate autem ipsa potentia uices naturalis habitus optimè præbet, quia naturaliter ex se ipsa inclinatur ad uolendum in finem naturalem, & est secundum se appetitus naturaliter cooperatus, seu conformis huiusmodi fini &c. ideo non oportet in ea ponere naturales habitus, sed est secundum se respectu supernaturalis finis, ut patet in littera. Quid sit autem ista conformitas appetitus ad finem, cum de charitate tractabitur, patebit, sicut etiam de actu spei. Nunquam enim in uniuersali sermo est. Pro nunc tamen cogita Nouit, amicitia uoluntates esse habitualiter conformes

dinata affectio: omnis autem affectionis radix, & principium est amor, ut supra dictum est. Si autem intelligatur de amore charitatis, non datur per hoc intelligi, quod quælibet alia uirtus essentialiter sit charitas, sed quod omnes alie uirtutes aequaliter a charitate dependant, ut infra patebit.

ARTICVLVS III.

Vtrum conuenienter fides, spes, & charitas ponantur uirtutes theologice.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quod inconuenienter ponantur tres uirtutes theologice, fides, spes, & charitas. Virtutes enim theologice se habent in ordine ad beatitudinem diuinam, sicut inclinatio naturæ ad finem connaturalem: sed inter uirtutes ordinatas ad finem connaturalem ponitur una sola uirtus naturalis, scilicet intellectus principiorum. ergo debet poni una sola uirtus theologica.

¶ 2 Præter theologice uirtutes sunt perfectiores uirtutibus intellectualibus & moralibus: sed inter intellectuales uirtutes fides non ponitur, sed est aliquid minus uirtute, cum sit cognitio imperfecta. si militer etiam inter uirtutes morales non ponitur spes, sed est aliquid minus uirtute, cum sit passio. ergo multo minus debent poni uirtutes theologice.

¶ 3 Præter uirtutes theologice ordinantur animam hominis ad Deum: sed ad Deum non potest anima hominis ordinari nisi per intellectum partem, in qua est intellectus, & uoluntas. ergo non debent esse nisi duæ uirtutes theologice, una quæ perficiat intellectum, alia quæ perficiat uoluntatem.

SED CONTRA est, quod Apostolus dicit. 1. ad Cor. 13. Nunc autem manent fides, spes, charitas, tria hæc.

RESPON. Dicendum, quod sicut supra dictum est, uirtutes theologice hoc modo ordinantur hominem ad beatitudinem supernaturalem, sicut per naturalem inclinationem ordinatur homo in finem sibi connaturalem: hoc autem contingit secundum duo. Primum quidem, secundum rationem uel intellectum, in quantum continet prima principia uniuersalia cognita

per idem uelle, & idem nolle habitualiter, id est, per habitum ad hoc inclinantes, quos constat esse amoris.

¶ In responsione ad secundum eiusdem articuli & questionis nota, quod tam fides, quam spes acquisita est duplex. Una respectu eorum quæ sub ordine creaturæ, seu naturali cadunt. Altera est respectu supernaturalium. scilicet quod Deus est trinus, & incarnatus. & aliorum huiusmodi. Et licet autem in littera non expresse loquatur nisi de fide, & spes acquisita respectu eorum quæ sunt in potestate humana, & eas excipiat a numero uirtutum, si tamen attendatur ratio, uidebitur quod eadem ratione nec fides, nec spes acquisita respectu supernaturalium sunt uirtutes. Si enim aduertat, quod obiectum habitum, & actum proportionalem sibi inuenit, ut respondeat oportet, ut per hoc obiecto supernaturali nec actus, nec habitus naturalis proportionatus est, & quod uirtute oportet esse non qualescunque habitus, sed dispositiones perfecti ad optimam, redentes actus proportionatos obiecto, consequens esse uidebitur quod fides, & spes acquisita respectu supernaturalium, multo minus sunt uirtutes, quam fides, & spes acquisita respectu eorum quæ sunt in potestate humana. Si enim fides, & spes acquisita respectu possibilium nobis, deficit a ratione uirtutis, quia non sunt proportionati obiectis, quia sunt uisibilibus non intendendo, & de possibilibus haberi non habendo, ut in littera dicitur & bene, quoniam magis fides, & spes acquisita de creaturilibus & sperandis supernaturaliter deficient a ratione uirtutis propter proportionem maiorem, quia .i. ad supernaturalia ordinantur secundum uirtutes naturales. Quod in alio est improprio, patet. Quod maior uirtus declaratur ex eo, quod plus deficit actus secundum uirtutes naturæ a perfectione debita ad proportionatum obiectum, quam actus fidei de humanis a uisione eorum, hi enim sunt modus ordinis, & per uirtutes

nobis per naturale lumen intellectus, ex quibus procedit ratio tam in speculandis, quam in agendis. Secundum, per rectitudinem uoluntatis naturaliter tendentis in bonum rationis. Sed hæc duo deficient ab ordine beatitudinis supernaturalis, secundum illud 1. ad Corinth. 2. Oculus non uidit, & auris non audiuit, & in cor hominis non ascendit, quæ præparauit Deus diligentibus se. unde oportuit, quod quantum ad utrumque aliquid homini supernaturaliter adderetur ad ordinandum ipsum in finem supernaturalem. Et primo quidem, quantum ad intellectum adduntur homini quædam principia supernaturalia, quæ diuino lumine capiuntur, & hæc sunt credibilia, de quibus est fides. Secundum uero est uoluntas, quæ ordinatur in illum finem, & quantum ad motum intentionis in ipsum tendentem, sicut in id quod est possibile consequi, quod pertinet ad spem: & quantum ad unionem quandam spiritualem, per quam quodammodo transformatur in illum finem, quod fit per charitatem. Appetitus enim unius cuiusque rei naturaliter mouetur & tendit in finem sibi connaturalem, & iste motus prouenit ex quadam conformitate rei ad suum finem.

¶ AD PRIMUM ergo dicendum, quod intellectus indiget speciebus intelligibilibus per quas intelligat: & ideo oportet quod in eo ponatur aliquid habitus naturalis superadditus potentie. Sed ipsa natura uoluntatis sufficit ad naturalem ordinem in finem, siue quantum ad intentionem finis, siue quantum ad conformitatem ad ipsum: sed in ordine ad ea quæ supra naturam sunt, ad nihil horum sufficit natura potentie: & ideo oportet fieri superadditionem habitus supernaturalis quantum ad utrumque.

¶ AD SECUNDUM dicendum, quod fides, & spes imperfectiorem quandam important, quia fides est de his quæ non uidentur, & spes de his quæ non habentur: unde habere fidem, & spem de his quæ subduntur humanæ potestati, deficit a ratione uirtutis: sed habere fidem & spem de his quæ sunt supra facultatem naturæ humanæ, excedit omnem uirtutem homini proportionatam secundum illud 1. ad Cor. 1. Quod infirmum

to uirtutes theologice ordinantur animam hominis ad Deum: sed ad Deum non potest anima hominis ordinari nisi per intellectum partem, in qua est intellectus, & uoluntas. ergo non debent esse nisi duæ uirtutes theologice, una quæ perficiat intellectum, alia quæ perficiat uoluntatem.

tem creatam potest mens nostra perfici de his illi autem sunt di-

A est ex parte infundentis. & ratione infusionis, quamvis ex dispo-

est Dei, fortius est hominibus.

AD TERTIUM dicendum, qd ad ap-
petitum duo pertinent. scilicet motus
in finem, & conformatio ad fi-
nem per amorem: & sic oportet
quod in appetitu humano duae
uirtutes theologice ponantur, scilicet
spes, & charitas.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum fides sit prior spe, & spes
charitate.

AD QVARTVM sic procedit.
Videtur, quod non sit hic
ordo theologiarum uirtutum,
quod fides sit prior spe, & spes
prior charitate. Radix enim est
prior eo quod est ex radice: sed
charitas est radix omnium uirtu-
tum, secundum illud ad Ephe. 3.
In charitate radicari & fundari. er-
go charitas est prior alijs.

¶ 2. Præter. Aug. dicit in 1. de doctr.
Christi. * Non potest aliquis dili-
gere, quod esse non crediderit:
porro si credit & diligit, bene ag-
do efficit ut etiam speret. ergo ui-
detur quod fides præcedat charita-
tem, & charitas spem.

¶ 3. Præter. Amor est principium omnis
affectiois, ut supra dictum est: *
sed spes nominat quaedam affectio-
nem. est enim quædam passio, ut
supra dictum est: ¶ ergo charitas
quæ est amor, est prior spe.

SED CONTRA est ordo, quo A-
postolus ita enumerat, dicens.
Nunc autem manent fides, spes,
& charitas.

RESPON. Dicendum, qd duplex
est ordo, scilicet generationis, &
perfectionis. Ordine quidem ge-
nerationis quo materia est prior
forma, & imperfectum perfectio, in
vno & eodem fides præcedit spem,
& spes charitatē secundum actus;
nā habitus simul infunduntur.
Non enim potest in aliquid motus
appetitiuus tendere uel sperando,
uel amando, nisi quod est appre-
hensum sensu, aut intellectu: per
fidem autem apprehendit intelle-
ctus ea quæ sperat, & amat: unde
oportet qd ordine generationis fi-
des præcedat spem & charitatem.
Similiter autē ex hoc homo ali-
quid amat, qd apprehendit illud ut
bonū suum: per hoc autem qd ho-
mo ab aliquo sperat se bonū cō-

sequi posse, reputat ipsum in quo
spem habet, quoddam bonum
suum, unde ex hoc ipso quod ho-
mo sperat de aliquo, procedit ad
amandum ipsum, & sic ordine ge-
nerationis secundum actus spes
præcedit charitatem. Ordine uero
perfectionis charitas præcedit
fidem & spem, eo qd tam fides, q
spes per charitatem formatur, &
perfectionem uirtutis acquirit. sic
enim charitas est mater omniū
uirtutum & radix, in quantum
est omnium uirtutum forma, ut
infra dicitur. *

ET per hoc patet ratio ad primū.
AD SECUNDVM dicendum, quod
Au. loquitur de spe, qua quis spe-
rat ex meritis iam habitis se ad
beatitudinem perueniturū, quod
est spei, & formatæ, quæ sequitur
charitatem. potest autem aliquis
sperare antequam habeat charita-
tem, non ex meritis quæ iam ha-
bet, sed quæ sperat se habiturū.

AD TERTIUM dicendum,
qd sicut supra dictum est * cum
de passionibus ageretur, spes respi-
cit duo, unum quidem sicut prin-
cipale obiectum, scilicet bonum quod
speratur, & respectu huius sem-
per amor præcedit spem, nunquā
enim speratur aliquod bonum,
nisi desideratum & amatum. Res-
piciat etiam spes illum, a quo se
sperat posse consequi bonum, &
respectu huius primò quidem
spes præcedit amorem, quam-
uis postea ex ipso amore spes au-
geatur. per hoc enim quod alijs
reputat per aliquem se posse con-
sequi aliquod bonum, incipit a-
mare ipsum, & ex hoc ipso quod
ipsum amat, postea fortius de
eo sperat.

QVAESTIO LXIII.

De causa uirtutum, in quatuor ar-
ticulos diuisa.

DEINDE cōsiderandum
est de causa uirtutum.
ET CIRCA hoc quæ-
runtur quatuor.

¶ Primo, Vtrum uirtus sit in no-
bis a natura.

¶ Secūdo, utrum aliqua uirtus cause-
tur in nobis ex assuetudine operum.

sunt seminaria omnium uirtutum intellectualium & moralium,
quamuis diuersimode, quia intellectus sunt inchoationes, scien-
tia autem & reliquarum sunt actiua principia mediate uel imme-
diate, ut patet. semen nauque & inchoationis, & principii ratio-
nem habet.

nis, simul omnes infun-
duntur, & calus ob-
stantes ex parte rece-
ptiui per accidens e-
ueniunt. accidit enim
quod hic qui bapti-
zatur, sit indispositus
ad charitatem: &
similiter quod hic ba-
ptizatus cadat a cha-
ritate, quam simul
cum fide & spe sus-
cepit.

¶ In responsione ad
tertium eiusdem arti-
culi habes, quod spes
præcedit ordine gene-
rationis charita-
tem, ut actus utriusq;
respicit Deum, cui
spes innititur, & quæ
charitas amat, quam-
uis subsequatur etiā
hoc ordine charita-
tem, ut actus utriusq;
que respiciat futuram
beatitudinem, quæ
obiectiue est Deus
ipse, quam beatitudi-
nem spes respiciat ut
bonum speratum, &
charitas ut amatum.
Et quia uirtutes istæ
ordinant, scilicet
suos actus, ut respi-
ciant Deum, ideo di-
ctum est in corpore
articuli, quod scilicet
ordine originis spes
præcedit charita-
tem.

¶ Super quest. sexage-
si tertia articulus
primus.

IN corpore primi
articuli qua. 63. no-
ta, quod illud uerbum
litera. Principia na-
turaliter cognita sunt
seminaria uirtutum:
potest dupliciter ex-
poni, scilicet simpli-
citer, uel accommo-
de. Si enim interpre-
tentur secundum di-
tributionem accom-
modam, clarum est
quod principia con-
summata dicuntur se-
minaria ceterarum
uirtutum: sicut cæ-
lum dicitur continere
omnia corpora.
Si autem intelligan-
tur simpliciter, id est,
quod sunt seminaria
omnium simpliciter
uirtutum, tunc sumit
tur principia secun-
dum naturalem eorū
inchoationem in ani-
ma: & sic constat qd

¶ In